

К. С. Піцул, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ГОТЕЛЬНОЇ І РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Піцул К. С.

Адаптація студентів до професійної діяльності при підготовці фахівців з готельної і ресторанної справи

У статті розглядається процес адаптації студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» до професійної діяльності, як компонент професійної компетентності майбутнього фахівця з готельної і ресторанної справи. Дано визначення поняттям «професійна компетентність», «адаптація» та «професійна адаптація». Виділено та розглянуто кілька видів професійної компетентності, наявність яких вказує на адаптованість людини до професійної діяльності. Визначені три взаємопов'язаних і взаємообумовлених етапи професійної адаптації, а саме: довузівський, вузівський, післявузівський, та проаналізовано процес адаптації до професійної діяльності на кожному з цих етапів. Виявлені проблеми, з якими студенти стикаються в процесі навчання та складнощі, які виникають при проходженні виробничої практики безпосередньо на базі підприємств готельно-ресторанної індустрії, що у подальшому призводить до низького рівня професійної адаптації студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа». Запропоновані можливі шляхи вирішення зазначених проблем. Подальшого розгляду потребують питання пов'язані з вдосконаленням системи практики з фаху при підготовці фахівців з готельної і ресторанної справи.

Ключові слова: адаптація, професійна діяльність, компетентність, професійна орієнтація, фахівець з готельної та ресторанної справи.

Піцул Е. С.

Адаптация студентов к профессиональной деятельности при подготовке специалистов гостиничного и ресторанного дела

В статье рассматривается процесс адаптации будущих специалистов специальности «Гостинично-ресторанное дело» к профессиональной деятельности, как компонент профессиональной компетентности будущего специалиста гостиничного и ресторанного дела. Дано определение понятиям «профессиональная компетентность», «адаптация» и «профессиональная адаптация». Выделены и рассмотрены несколько видов профессиональной компетентности, наличие которых указывает на адаптированность человека к

професійної діяльності. Определены три взаимосвязанных и взаимообусловленных этапа профессиональной адаптации, а именно: довузовский, вузовский, послевузовский и проанализирован процесс адаптации к профессиональной деятельности на каждом из этих этапов. Выявлены проблемы, с которыми студенты сталкиваются в процессе обучения и сложности, которые возникают при прохождении производственной практики непосредственно на базе предприятий гостинично-ресторанной индустрии, что в дальнейшем приводит к низкому уровню профессиональной адаптации студентов специальности «Гостинично-ресторанное дело». Предложены возможные пути решения указанных проблем. Дальнейшего рассмотрения требуют вопросы, связанные с совершенствованием системы практики по специальности при подготовке специалистов гостиничного и ресторанного дела.

Ключевые слова: адаптация, профессиональная деятельность, компетентность, профессиональная ориентация, специалист гостинично-ресторанного дела.

Успішність професійної підготовки фахівців з готельної і ресторанної справи визначається змістом освіти, адекватності його вимогам ринку праці і професій. Показником ефективності такої підготовки є адаптація випускників до професійної діяльності та її якісне виконання. Можна зазначити, що в даний час молоді фахівці стикаються з такою проблемою, коли на підприємствах і фірмах готельного і ресторанного бізнесу перевага віддається працівникам, які мають досвід роботи, ніж випускникам, які мають професійну освіту та спеціалізовані знання у цій галузі, але на жаль, не вміють застосовувати їх на практиці. У зв'язку з цим, молодим фахівцям дуже важко влаштуватися на роботу одразу після закінчення вузу і більша частина з них залишається взагалі не затребуваною. Роботодавці дуже неохоче беруть на роботу випускників вузів спеціальності «Готельно-ресторанна справа», пояснюючи це тим, що їм потрібні фахівці, які готові відразу, без цілого ряду питань що і як робиться, приступити до своєї професійної діяльності, а випускники вузів не завжди на це спроможні. Для роботодавців це дуже важливо, тому що доволі часто, відкриваючи підприємства готельно-ресторанного профілю, власники цих підприємств не мають спеціальної освіти у цій галузі і розраховують на компетентність фахівців, яких вони беруть на роботу. Саме тому готельному і ресторанному бізнесу край необхідні фахівці, які могли б працювати

самостійно і творчо, генеруючи компетентні нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, демонструючи при цьому готовність успішно реалізовувати їх в умовах конкуренції.

Отже, включення студента в нове середовище вимагає встановлення зв'язків з ним, виконання тих вимог, що пред'являє до нього роботодавець і тому важливо дослідити, як встановлюються ці зв'язки, і що сприяє або перешкоджає адаптації випускника до нових умов. Рішення даної проблеми важливо не тільки для того, щоб прискорити процес «включення» випускника в професійну трудову діяльність, але і для підвищення загального рівня професійної компетентності при підготовці фахівців з готельної і ресторанної справи.

Аналіз публікацій показав, що в даний час філософи, соціологи, педагоги, психологи ведуть активні дослідження соціальної адаптації молоді. Пильна увага приділяється професійній адаптації в роботах Є. Ф. Зеєра, Є. А. Ковальова, Є. В. Ткаченко та ін.

Достатньо глибоко розроблені загальнотеоретичні основи проблеми. Вивчено філософські та психологічні основи адаптації фахівців у різних сферах життєдіяльності (Г. М. Андрєєва, А. Г. Асмолов, Л. П. Буєва, Л. С. Виготський, В. І. Загвязинський, В. Т. Лісовський, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн та ін); механізми індивідуальної адаптації в колективі (А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, С. Т. Шацький та ін); психологічні аспекти процесу адаптації (Б. Г. Ананьєв, О. М. Леонт'єв, А. К. Маркова, І. С. Якиманська та ін); особливості соціально-педагогічної адаптації (А. С. Белкін, Р. А. Литвак, В. Мудрик, В. Д. Семенов та ін.); основи професійного самовизначення, професійної спрямованості та компетентності (В. П. Беспалько, К. Я. Вазіні, Є. А. Клімов, Т. Г. Калугіна, К. М. Левітан, В. О. Сластенін, А. В. Усова та ін.).

Однак у науковій літературі, в практиці професійної підготовки фахівців немає єдиного підходу до вирішення цікавої для нас проблеми адаптації студентів напряму «Готельно-ресторанна справа» до професійної діяльності, що дозволило виділити мету і завдання даної роботи.

Метою статті є вивчення процесу адаптації студентів напряму «Готельно-ресторанна справа» до професійної діяльності.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні завдання:

- розглянути процес адаптації до професійної діяльності, як компонент професійної компетентності майбутнього фахівця готельно-ресторанної індустрії;
- дати визначення поняттям «професійна компетентність»; «адаптація» та «професійна адаптація»;
- визначити етапи проведення професійної адаптації студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа»;
- виявити проблеми низького рівня професійної адаптації;
- запропонувати можливі шляхи вирішення цих проблем.

Для узагальненої характеристики праці фахівця будь-якої галузі використовуються такі терміни, як: «професіоналізм», «майстерність», «кваліфікація», «професійні здібності». Для характеристики професійних і особистісних якостей фахівця з готельної і ресторанної справи можна використати таке поняття, як «професійна компетентність».

У різних визначеннях поняття «професійна компетентність», акценти розставлені по-різному: в одних – акцент робиться на діяльності фахівця: володінні знаннями, вміннями та навичками професійної діяльності; в інших на його особистісних якостях. Виходячи з сутності поняття професійної компетентності, ми будемо спиратися на наступне робоче визначення.

Під професійною компетентністю розуміють вищий рівень професіоналізму, наявність у майбутнього фахівця здатності до саморозвитку, творчості, оперативної адаптації до професійної діяльності.

Виділено кілька видів професійної компетентності, наявність яких вказує на адаптованість людини до професійної діяльності:

- *Спеціальна компетентність* – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

– *Соціальна компетентність* – володіння вмінням вести спільну професійну діяльність, співпрацювати, обслуговувати клієнтів, а також нести соціальну відповідальність за результати своєї праці;

– *Особистісна компетентність* – володіння способами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

– *Індивідуальна компетентність* – володіння способами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійно-особистісного росту і самоорганізації [1].

Компетентність фахівця з готельної і ресторанної справи визначається роботодавцем, насамперед, практичним досвідом і навичками, а не теоретичними знаннями. Перша вимога, яку пред'являє роботодавець фахівцеві з готельної і ресторанної справи - це наявність досвіду роботи. Тому дуже важливо, щоб на підприємствах готельного та ресторанного бізнесу, які виступають в якості баз практики, були створені всі умови для саморозкриття особистості та повної адаптації освітнього процесу до запитів і потреб суспільства. Це дуже важливо, оскільки використання унікальних можливостей підприємств дозволить вже в процесі навчання адаптувати знання та навички студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» до умов професійної діяльності.

Отже адаптація як процес має особливо велике значення у формуванні професійних і особистісних якостей фахівця з готельної і ресторанної справи, необхідних для виконання професійної діяльності, а також виступає головним показником професійної компетентності та високої кваліфікації фахівця.

Термін «адаптація» вперше був введений в наукову лексику німецьким фізіологом Г. Аубертом в 1865 році для характеристики явища «пристосування» органів чуття (слуху, зору) до впливу відповідних подразників. В даний час термін вживається в біології, медицині, соціології, психології та педагогіці. Порівняння різних визначень поняття «адаптація», показує, що трактування його, яке застосовуються в різних галузях науки, дуже

близькі за змістом, а саме: «приспосовування» (у біології), «звикання» (у фізіології і медицині), «засвоєння і перетворення» (в психології). Тож можемо зробити висновок, що в найзагальнішому випадку феномен адаптації є приспосовування індивіда до зовнішнього середовища [1].

На думку В. Т. Ащепкова, механічне перенесення цього поняття в область педагогічної науки неприпустимо, оскільки тут цей термін несе інше смислове навантаження і він наповнений новим соціальним змістом [1].

Соціальна адаптація, на думку А. Г. Мороза, це багатофакторний і багатовимірний процес входження особистості в нове соціальне оточення з метою спільної діяльності в напрямку прогресивної зміни як особистості, так і середовища [2].

Професійна адаптація, будучи однією з найбільш значущих складових соціальної адаптації, представляє собою процес входження особистості в професію, процес звикання до професійних умов і вимог, до структури та змісту професійної діяльності, до певної професійної групи. А головне те, що успішною професійною адаптацією можна вважати лише в тому випадку, якщо людина не тільки засвоїла певні професійні норми, але і отримала можливості для самореалізації, для творчості і саморозвитку. Професійна адаптація виступає важливим складовим елементом системи підготовки компетентних фахівців, є регулятором зв'язку між системою освіти та професійною діяльністю [5].

За твердженням Л. Є. Єгорової професійна адаптація представляє собою досить тривалий процес, що є результатом цілеспрямованої діяльності середньої школи, вузу і професійних колективів, в яких працюють молоді фахівці після закінчення інституту [3].

Відтак можна виділити три взаємопов'язані і взаємообумовлені етапи професійної адаптації.

– *Довузівський* – пов'язаний з професійною орієнтацією. На цьому етапі відбувається знайомство зі світом професій, визначення сфери майбутньої

професійної діяльності, виявлення мотивацій, схильностей, особистісних якостей, передумов до обраної професії.

– *Вузівський* – етап професійної підготовки. Здійснюється формування професійної орієнтації, розвиток професійних умінь і навичок, якостей особистості, становлення і розвиток професійної самосвідомості.

– *Післявузівський* – етап трудової діяльності. На цьому етапі молодий фахівець пристосовується до умов діяльності, колективу, нового соціального статусу, тобто відбувається професійне та особистісне «входження» в трудову діяльність, реалізація особистісного і професійного потенціалу фахівця.

Основна проблема полягає в тому, що низький рівень професійної адаптації виявляється ще на першому, довузівському етапі. Оскільки поступаючи на спеціальність «Готельно-ресторанна справа», багато абітурієнтів та їх батьків мають туманне уявлення про майбутню професію. Тобто якщо говорити про мотивацію вибору даної професії, то одні пояснюють це можливістю заробляти великі гроші. Інші орієнтуються перш за все на престижність і новизну спеціальності. І лише невелика кількість людей відзначають, що мотивом їх вибору стало розуміння майбутньої діяльності як дуже цікавою творчої роботи.

Тим самим, вступаючи до університету з такими мотивами, і таким чином переходячи на наступний вузівський етап професійної адаптації, ситуація не змінюється. Так як знову ж таки багато студентів-першокурсників до кінця не розуміють, чим займаються фахівці з готельної і ресторанної справи, наївно припускаючи, що вони цілий день відпочивають, а не займаються обслуговуванням часто незадоволених клієнтів, перебуваючи весь день на ногах з ранку аж до пізньої ночі.

Тому дуже важливо, щоб в процесі підготовки майбутніх фахівців з готельної і ресторанної справи, починаючи з першого курсу відображалась сутність та зміст реальної майбутньої професійної діяльності.

У цьому відношенні особливо актуальним постає якісно інший підхід до курсу «Вступ до фаху», що практикується у багатьох вузах. І мова йде не тільки

про кількість годин, відведених на цей курс, але й про якість матеріалу який викладається на цьому курсі. Також важливе місце у професійній адаптації на першому курсі навчання грає ознайомча практика студентів. Завданням такої практики повинно стати ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої професійної діяльності, з існуючими напрямками та методами роботи в даній галузі, посадовими обов'язками кожного з працівників, а головне – це формування інтересу до майбутньої професійної діяльності та мотивації до подальшого навчання.

Не менш важливим етапом професійної адаптації є практика студентів безпосередньо на базі підприємств готельного і ресторанного бізнесу. На цьому етапі доводиться стикатися з цілою низкою складнощів, таких як:

- недосконалість програм практик (між програмами практик не простежується наступність);
- недостатній час (практика триває від 2 до 6 тижнів) для придбання реального досвіду роботи цього недостатньо;
- відсутність зацікавленості у працівників готельно-ресторанній галузі в організації практики студентів на базі своїх підприємств;
- відсутність у студентів-практикантів достатніх умінь і навичок для швидкого включення в роботу на підприємстві (перевага теоретичних знань);
- відсутність тісного зв'язку між теоретичними курсами і програмами практик.

Проблеми, які вирішуються лише частково, поглиблюються на післявузівському етапі професійної адаптації, і тим самим призводять до низького рівня професійної мотивації і відтоку випускників в інші сфери діяльності. У такій ситуації виникає потреба в посиленні практико-орієнтованої підготовки фахівців: введення не тільки теоретичних курсів, але і професійних практикумів, які дозволять підвищити рівень професійної адаптації студентів до обраної професії.

Керівники підприємств готельно-ресторанної індустрії часто нарікають на погану підготовку кадрів, звинувачуючи у всьому навчальні заклади і всіляко

відхиляючись від спільної роботи з підготовки кадрів. Небагато підприємств, погоджуючись прийняти на практику студентів, надають їм можливість дійсно потренуватися у обслуговуванні клієнтів. Більша частина власників підприємств готельно-ресторанної індустрії пропонує студентам в кращому випадку - роздавати листівки перехожим поряд з підприємством, а в гіршому – взагалі підписати документи без проходження практики. Тому, такого роду невдала практика часто призводить до розчарування в професії і відсутності мотивації в подальшому навчанні. Не витримуючи такого періоду адаптації, після закінчення університету багато випускників йдуть в інші сфери діяльності. Причому йдуть частіше за все не гірші, а кращі випускники.

На нашу думку, гарним вирішенням зазначених вище проблем було би залучення до проведення днів відкритих дверей, які проводяться в університеті, власників підприємств готельно-ресторанної індустрії, які стисло могли б розповісти про специфіку майбутньої роботи у готельно-ресторанній індустрії та визначити сфери майбутньої професійної діяльності. Також дуже доречно було би організовувати практикуми, семінари, круглі столи за участі працівників готельно-ресторанної індустрії, які могли би із власного досвіду розповісти про особливості майбутньої професійної діяльності, визначити професійні якості, якими повинен володіти фахівець з готельної і ресторанної справи, а також відповісти на всі питання студентів.

А для прискорення адаптації молодих фахівців до професійної діяльності, на нашу думку необхідно вдосконалити програми практики, вибудувати взаємозв'язок між ними і логічну послідовність для того, щоб студенти найповнішим чином могли потренуватися у обслуговуванні клієнтів на всіх рівнях. Наприклад, у Швейцарському коледжі готельного бізнесу студенти спеціальності «Готельне господарство» два місяці працюють на кухні, два у хаускіпінгу, потім в румсервісі, в службі прийому і т. д. Вони послідовно вивчають всі стандарти підприємства. Випускника такого вузу можна брати на роботу, і він вже наступного дня буде кваліфіковано виконувати свої обов'язки.

Тому роботодавець знає, що диплом такого випускника – гарант успішної роботи.

Отже можна зробити висновок, що ключовою ланкою в процесі адаптації студентів до професійної діяльності повинні виступати роботодавці на всіх його рівнях, починаючи з рівня профорієнтації та продовжуючи на рівні засвоєння теоретичних знань, на рівні закріплення цих знань на практиці і так до рівня вирішення проблем працевлаштування.

Отже, найкращою характеристикою професіоналізму фахівця з готельної і ресторанної справи є його професійна компетентність. Під професійною компетентністю розуміють вищий рівень професійно-ділової надійності, наявність у майбутнього фахівця здатності до саморозвитку, творчості, оперативної адаптації до професійної діяльності. Таким чином, дане визначення дозволяє нам розглядати адаптацію фахівців з готельної і ресторанної справи до професійної діяльності як компонент їх професійної компетентності.

Адаптація як процес має особливо велике значення у формуванні професійних і особистісних якостей фахівця з готельної і ресторанної справи, необхідних для виконання професійної діяльності. Так як на сьогоднішній день затребуваними на ринку праці будуть тільки ті фахівці, які готові відразу самостійно і без підказок приступити до роботи і виконувати свою роботу ефективно, тим самим приносячи прибуток підприємству. Професійна адаптація виступає важливим складовим елементом системи підготовки компетентних фахівців, і повинна здійснюватися на всіх етапах, починаючи з довузівського і закінчуючи післявузівським. На днях відкритих дверей у вищих навчальних закладах мають проводитись зустрічі абітурієнтів не тільки за участі викладачів кафедри туризму, готельної і ресторанної справи, але і за участі працівників готельно-ресторанній індустрії, для того щоб сформувати реальне уявлення про майбутню професію. Так як для студентів, які вступають на спеціальність «Готельно-ресторанна справа» характерно активне позитивне сприйняття майбутньої професійної діяльності, як легкою і приємною, пов'язаною з відпочинком людей, з отриманням позитивних емоцій. Однак, це

уявлення, будучи неповним, призводить до того, що при зіткненні з практичною діяльністю, майбутні фахівці з готельної і ресторанної справи втрачають значну частину професійної мотивації до діяльності, і йдуть в інші сфери. Тому дуже важливим етапом професійної адаптації є професійна орієнтація, яка формує правильне уявлення про майбутню професію. Ще одним дуже важливим етапом професійної адаптації є практика студентів безпосередньо на базі підприємств готельно-ресторанної індустрії, де б і відпрацьовувалися основні практичні навички та вміння. Тому що роботодавці при прийомі на роботу випускників вузів змушені вводити їх в курс справи, пояснювати їм ті прості речі, які вони вже мали б знати. Дотримання цього етапу дуже важливо для того, щоб приходячи на роботу, випускники вузів були вже професійно адаптованими і чітко знали специфіку своєї роботи, що і свідчило би про їх професійну компетентність.

Отже для того, щоб підвищити загальний рівень професійної компетентності випускників вузів, і прискорити процес адаптації молодих фахівців з готельної і ресторанної справи до професійної діяльності, необхідно вживати відповідні заходи: залучати працівників готельно-ресторанної індустрії до проведення днів відкритих дверей, семінарів, конференцій за участі студентів; переглянути матеріали курсу «Вступ до фаху»; приділити більшу увагу практиці, ніж теорії;

Виконання наукового дослідження не претендує на вичерпність всіх аспектів розглянутої проблеми. Подальшого розгляду потребують питання, пов'язані з вдосконаленням системи практики з фаху при підготовці фахівців з готельної і ресторанної справи.

Література

1. **Ащепков В. Т.** Теоретичні основи і прикладні аспекти професійної адаптації викладачів вищої школи: Монографія. – Майкоп, 1997.
2. **Мороз А. Г.** Професійна адаптація випускника педагогічного вузу: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – Київ : КДУ, 1983.

3. **Єгорова Л. Г.** Методичні вказівки з соціальної та професійної адаптації студентів у технічному вузі. – Казань : КХІТІ, 1983.

4. **Сасім Л. В.** Розвиток туризму та проблеми підготовки фахівців // Тези доповідей Третьої науково-практичної конференції «Туризм: підготовка кадрів, проблеми та перспективи розвитку». – М., 2001. – С. 113.

5. **Каушиленє В. В.** Актуальні питання підготовки молодих фахівців у вищій школі та їх адаптація в трудовому колективі // Праці Сьомої Міжнародної науково-практичної конференції «Туризм: підготовка кадрів, проблеми та перспективи розвитку». 21–22 березня 2005 року. Під ред. д.і.н. проф. А. А. Федуліна. М. : Інститут туризму та гостинності, філія МДУ сервісу, 2005. – С. 57 – 58.

6. **Психолого-педагогічні** аспекти адаптації студентів до навчального процесу у ВНЗ. – Кишенев : «Щтіінца», 1990.

Pitsul K.

Adaptation of students of hotel and restaurant business for professional activity

The article considers the process of adaptation of future specialists of specialty "Hotel and restaurant business" for professional activity, as a component of professional competence of future specialist of hotel and restaurant business. Was given the definitions of the concepts such as "professional competence", "adaptation" and "professional adaptation." In the article the author have highlighted and examined several kinds of professional competence (special competence, social competence, personal competence, individual competence), the presence of which indicates to the adaptability of graduate to professional activity. Also author has identified three interconnected stages of professional adaptation: pre-university, university, postgraduate and have analyzed the process of adapting to the professional activity at each of these stages. Have been identified the problems that students are faced in the learning process and the difficulties that arise in the process of practical training on enterprises of hotel and restaurant business, what in future leads to a low level of professional adaptation of students of specialty "Hotel and Restaurant Business". The author has allocated such problems as: imperfection of programs of practices, lack of time, lack of interest among workers of hotel and restaurant industry in the organization of practice of students, absence of students enough abilities and skills, lack of connection between theoretical courses and programs of practices. The author proposed the possible solutions to these problems. Further consideration require the issues related to the improvement of system of practice in the process of training specialists of specialty "Hotel and Restaurant Business".

Key words: adaptation, professional activity, competence, professional orientation, specialist of hotel and restaurant business .

Відомості про автора

Пицул Катерина Сергіївна – асистент кафедри туризму, готельної і ресторанної справи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Основні наукові інтереси зосереджені на проблемах підготовки кадрів для готельно-ресторанній індустрії.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2015 р.

Прийнято до друку 24.04.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Курило В.С.